

Virág Enikő Anna

Eötvös Loránd Tudományegyetem

„Ebből nem lesz forradalom” – a #MeToo-médiabíráskodás alakulása Magyarországon egy esettanulmány tükrében

Bevezetés

2017. október 5-én a New York Times leleplező cikket jelentett meg Harvey Weinstein hollywoodi producerről, melyben a filmmogul által évtizedeken át elkövetett szexuális visszaélésekről volt szó. A Weinstein-ügy a folyamatosan előálló áldozatoknak és a kitartó médiaérdeklődésnek köszönhetően egyre nagyobbra nőtt, majd később más magas státuszú férfiakat is elért. Október 15-én Alyssa Milano színésznő az ügghöz kapcsolódóan útjára indította a „me too” hashtaget a Twitteren, amivel a szexuális zaklatás társadalomban való tömeges jelenlétét kívánta szemléltetni. A tweet hamar virálissá vált, már másnap reggelre félmillió megosztásnál tartott (Ohlheiser 2017), ami azt jelentette, hogy a hollywoodi színésznők után hétköznapi nők százezrei törték meg a csendet az általuk elszenvedett szexuális zaklatással és erőszakkal kapcsolatban. Catharine MacKinnon jogtudós, radikális feminista a New York Times-ban 2018. február 4-én megjelent véleménycikkében (MacKinnon 2018) az eseményeket egyenesen úgy értékelte, hogy a „#MeToo elintézte, amire a jog nem volt képes”, nevezetesen a szexuális zaklatás áldozatainak, mint jogsérelmet szenvedett individuumoknak, továbbá a szexuális zaklatásnak, mint társadalmi problémának a komolyan vételét.

A #MeToo globálissá váló hullámai Magyarországot is elérték. Sársodi Lilla színésznő október 14-én osztotta meg a nyilvánossággal a Facebookon, hogy fiatal lányként egy neves színházi „nagyrendező” zaklatta (Kerner 2017), majd pár nappal később megnevezte Marton Lászlót. A Marton-ügy nálunk is komoly médiaérdeklődésre tartott számot (Nádori 2018, 4), újabb és újabb áldozatok álltak elő, valamint később más ismert embereket is megvádoltak zaklatóként.¹ A magyar #MeToo értékelése ugyanakkor mindezek ellenére

¹ A Marton-ügy kirobbanása után nem sokkal 2017 novemberében Kerényi Miklós Gábort, az Operettszínház igazgatóját, decemberben pedig Havas Henriket, az ATV műsorvezetőjét vádolták meg. Ennek ellenére a magyarországi #MeToo zászlóshajó ügyének a Marton László-ügy tekinthető.

erősen eltér a fenti, MacKinnon által megfogalmazott optimista gondolatoktól (lásd pl. Tóth 2021, 57). Spronz Júlia jogász, a Patent Egyesület munkatársa például egy év elteltével így fogalmazott a hvg.hu-nak adott interjúban az általa ismert munkahelyi szexuális zaklatás-ügyekkel kapcsolatban:

A zaklatóként megnevezett emberek alatt kezdetben ingott a szék, de a vezetőség végül nem távolította el őket. Úgy lehettek vele, ebből nem lesz forradalom, nincs akkora felháborodás, hogy lépéskényszerbe kerüljenek. Volt, hogy az elkövetőként nevesített meg is tudta erősíteni pozícióját („Kirúgták a zaklatót” 2018).

A #MeToo mozgalom sikerességének megítélése és társadalmi hatásának vélt eltérése szorosan összefügg a #MeToo szimbolikussá váló történetének alakulásával. Amíg az Egyesült Államokban az Amerikai Producerek Testülete végleg kizárta a sorai közül, a bíróság pedig 23 év börtönre ítélte Harvey Weinsteint („Harvey Weinstein timeline” 2022), Magyarországon – bár a botrány kirobbanásakor fennálló munkaviszonya mind a Vígszínházzal, mind a Színház és Filmművészeti Egyetemmel (SZFE) megszűnt – pár hónap elteltével már arról szóltak a hírek, hogy Marton Lászlót Veszprémbe hívták rendezni (börtönbüntetésről pedig az elévülés miatt eleve szó sem lehetett). Mindezt annak ellenére, hogy november elején kiderült, Martonnak Kanadában is volt egy zaklatási ügye. Ahogy Kovács Bálint újságíró 2018 márciusában írt cikkében megfogalmazta: „[a]z ügy felderítése a magyar színházi szakmában elmaradt, a kanadai eredménnyel senki nem törődik, valódi bocsánatkérés, valódi szembenézés nincs. Megbocsátás van” (Kovács 2018a).

Jelen tanulmány célja a médiabíráskodás és a nyilvános leleplezés elméleti keretét és a kvalitatív diszkurzuselemzés módszerét felhasználva választ keresni arra a kérdésre, hogy mi az oka annak, hogy a magyarországi #MeToo zászlóshajó-ügye, a Marton László-ügy nem tudta az elvárt hatást gyakorolni, a Marton feletti médiabíráskodás a lendületét veszítette, a médiabíráskodás kritikája pedig egyre inkább felerősödött? A dolgozat további részében mindenekelőtt az elméleti keretet és a tanulmányban használt fogalmakat ismertetem, melyet az ügy részletesebb leírása, valamint a minta és a használt módszerek bemutatása követ. Ezután térek rá a kutatás során talált konkrét eredményekre, végül a tanulmány a levonható következtetésekkel, konklúzióval zárul.

Áldozat és vádlott a médiabíráskodásban

A Marton-ügy médiabeli megjelenését leginkább a médiabíráskodás fogalmával (Greer & McLaughlin 2011, 2012a, 2012b, Virágh 2020b, 2021) ragadhatjuk meg. A médiabíráskodás (*trial by media*) Chris Greer és Eugene

McLaughlin (2011, 27) definíciója szerint „dinamikus, hatásvezérelt, a hírmédia által gerjesztett folyamat, amelyben a – közismert vagy korábban ismeretlen – egyének a 'közvélemény bírósága' előtt méretnek meg és ítéletnek el”. A médiabíráskodás folyamán a média a közvélemény képviselőjeként lép fel, a hírolvasókat véleményalkotásra és ítélezésre ösztönzi. A médiabíráskodás változatos formát ölthet, előfordulhat, hogy a bírósági tárgyalással párhuzamosan, de olyan is, hogy attól teljesen függetlenül zajlik. Bár magát a bírósági tárgyalást másolja sok tekintetben, döntő különbség, hogy erkölcsi, és nem jogi kategóriákban gondolkodik. Középpontjában is valamilyen – a feltételezett morális konszenzust súlyosan sértő – cselekmény áll, ami lehet büntetőjogi kategória, de nem feltétlenül az. Angolszász országokban további különbség, hogy a médiabíráskodásban a média tölti be az ügyész, a bíróság, az esküdtszék és sok esetben a nyomozó szerepét is, így a vádlottat nem védik a jogrendszerbe építettekhez hasonló mechanizmusok. Az ártatlanság védelme helyett például mintha a „bűnösség védelme” válna kiinduló feltételezéssé (Greer & McLaughlin 2012a, 398).²

A médiabíráskodás a közvéleményen keresztül akár az ügyek jogi kimenetelét is befolyásolhatja (Chesterman 1997; Wright–Ross 1997). Így komoly emancipatorikus potenciállal bír olyan esetekben, amikor a jogrendszer különböző strukturális okok miatt nem működik kielégítően, például amikor rendszerszintű korrupció, rasszizmus, szexizmus vagy egyéb okok akadályozzák az igazságszolgáltatást (Greer & McLaughlin 2012a, Ray & Dutta 2015, Virág 2021). Tipikusan ilyen a szexuális erőszak és zaklatás esete, ahol világszerte óriási a látencia (Powell 2015, 573; Virág 2001, 155), az igazságszolgáltatás sok esetben sztereotipikus és szexista társadalmi hiedelmek által befolyásolt módon működik (Amnesty International 2012; Santos et al. 2021, 304), a szexuális zaklatás és visszaélés bizonyos formái pedig nem is feltétlenül számítanak bűncselekménynek. Emellett a bűnösség védelme – ami lényegében a vád igazságtartalmának előfeltételezését jelenti – is forradalmi változás lehet olyan ügyek esetében, ahol korábban az áldozat szavahihetőségének rutinszerű kétségbevonása volt a jellemző (MacKinnon 2018).

A médiabíráskodás ugyanakkor sok szempontból problematikus jelenség. Boltanski (1987, 12) szerint már maga a nyilvánosan megfogalmazott vád, a leleplezés is szimbolikus értelemben vett erőszakként értelmezhető, ami igazolásra szorul. Előfordul, hogy a kemény bizonyítékok nem kellőképpen alátámasztott feltételezésekkel kombinálódnak, a vádlott tettei, szavai, de akár fizikai, testi tulajdonságai, vagy esetleges kisebbségi identitása is morális

² Egy magyar újságírókkal végzett interjú kutatás alapján ugyanakkor hazánkra a vádlott teljes kiszolgáltatottsága nem teljesen igaz: a média kezét a médiabíráskodás során erősen megköti a nemzetközi összehasonlításban is szigorúnak számító sajtótörvény (Virág 2021).

megítélés tárgyává válnak, és szinte törvényszerűen nyilvános megszégyenítésben lesz része (Greer & McLaughlin 2011, 2012a). Különösen igaz ez a közösségi médiára, ahol a folyamat lényegében a média hagyományos szereplőinek kontrollja nélkül zajlik le (Virágh 2021). Zeynep Direk (2020, 40) minderre a „szégyen politikája” (*politics of shame*) fogalmat használja, ami végső soron a vádlott „társadalmi halálával” (*civil death*), vagy a szociológia nyelvén a vádlott addig felhalmozott szimbolikus tőkéjének (Bourdieu 1997, 166) megsemmisülésével járhat együtt. Ráadásul előfordulhat, hogy a vádlott mindezek után végül mégis ártatlannak bizonyul, ilyenkor a médiabíráskodás média feletti bíráskodásba csaphat át (Greer & McLaughlin 2012a). További problémás aspektus lehet az áldozatiság megítélése a médiabíráskodás folyamán, a nyilvános megszégyenítéstől ugyanis az áldozat sem védett. Szavai, tettei, tulajdonságai ugyanúgy a közvélemény mérlegére kerülnek, ahogy a vádlotté, ha pedig nem bizonyul elég hitelesnek, a médiabíráskodás akár az áldozat ellen is fordulhat (lásd pl. Barca 2018; Gilmour 2013; Greer & McLaughlin 2012a).

Felmerülhet a kérdés, hogy mitől függ, hogy a médiabíráskodás az áldozat érdekében és javára működik-e, vagyis mikor van arra esély, hogy a médiabíráskodás valóban az alternatív igazságszolgáltatás eszközeként funkcionáljon? Ebben a tekintetben korábbi kutatások alapján kulcsfontosságúnak tűnik az „ideális áldozat” (Christie 1986, 18) és „megkérdőjelezhetetlen áldozat” fogalma (Virágh 2020a), valamint az ügy szereplőinek egymáshoz viszonyított arányai, és a köztük lévő távolságok.

Az áldozat megítélését, hitelességét, a vele és történetével kapcsolatos médiafigyelem mértékét és irányát alapvetően befolyásolja, hogy hová pozicionálódik az „áldozatiság hierarchiájában” (Greer 2017, 49), a legnagyobb médiaérdeklődésre és szimpátiára ugyanis az úgynevezett „ideális áldozat” (Christie 1986, 18) számíthat, ő az, aki a legnagyobb valószínűséggel kapja meg a legitim áldozati státuszt. A legitim áldozatiság fontos eleme a sérülékenység, emiatt a nagyon fiatalok és nagyon idősök, valamint a nők könnyebben, az életerős felnőttek és a férfiak pedig általában nehezebben válnak ideális áldozattá (Greer 2017). Fontos az is, hogy az áldozat makulátlan és problémamentes előéletű legyen (Lamb 1999, 108), valamint kulcsszerepet játszik a szenvedés motívuma, ami a problematizált cselekmény, az erőszak súlyosságának mércéjévé válik a morális alapú médiabíráskodásban (Lamb 1999, 113–15; Noor et al. 2018). Emellett a társadalmat rétegző egyéb tényezők (a nem és a kor mellett például az osztály és bőrszín) is szerepet játszhatnak az áldozat észlelt hitelességében. A társadalmi hierarchiában magasabb pozíciót elfoglaló áldozat jellemzően nagyobb eséllyel fog ideális áldozatnak tűnni (Greer 2017, 48–50).

A szexuális erőszak áldozatánál a hiteles, vagy „megkérdőjelezhetetlen” áldozat egyik kulcstényezője a fentiek mellett a hagyományos, hegemon femininitásnak (Schippers 2007) való megfelelés, azon belül is legfőképpen a szexuális konzervativizmus (DiBennardo 2018, 13) továbbá az, hogy az áldozat története minél inkább megfeleljen a „valódi nemi erőszak” (Du Mont, Miller & Myhr 2003, 469) sztereotipikus képének. A megkérdőjelezhetetlen áldozat szimbolikus párja a „valódi elkövető” (erről bővebben lásd Virágh 2020a), ami azt is jelenti, hogy a megkérdőjelezhetetlen áldozatiság a valódi elkövető képétől függetlenül nem képes megkonstruálódni: ahhoz, hogy az áldozat megkérdőjelezhetetlen áldozat lehessen, az elkövetőnek is valódi elkövetőnek kell tünnie.

A médiabíráskodás sikerességének, pontosabban a leleplezés hitelességének további fontos tényezőit képezik az ügy szereplőinek egymáshoz viszonyított arányai, és a köztük lévő távolságok. Boltanski (1987) kutatási eredményei szerint a nyilvános leleplezés akkor tűnik hitelesnek, ha az ügy szereplői közti távolságok minél nagyobbak. Minél kevesebb köze van egymáshoz a leleplezőnek, az áldozatnak és a vádlottnak (Boltanski terminológiájában üldözőnek) annál nagyobb esély van arra, hogy a kívülállók szemében a történet igaznak, az áldozat áldozatnak, a vádlott (valódi) elkövetőnek tűnik. Emellett a szereplők egymáshoz viszonyított arányai is lényegesek. Mivel az ügyek negyedik „szereplője” – a leleplező, az áldozat és az elkövető mellett – egy igen nagy méretű kollektívum: a közvélemény, ennek a kollektívumnak a méretéhez kell igazítani a többi szereplő méretét is, vagyis a leleplezés – vagy médiabíráskodás – során el kell végezni az áldozat és a vádlott (valamint az ügy) felnagyításának különböző módzatait. Ennek egyik módja lehet – ahogy a Weinstein- és Marton-ügy esetén is történt – az ügynek valamilyen súlyos társadalmi problémához való hozzákapcsolása, vagyis az egyéni ügy társadalmi léptékű üggyé való felnagyítása. Emellett a leleplezett bűnnek, és a leleplezéssel járó szimbolikus erőszaknak (nyilvános megszégyenítésnek) is arányosnak kell lennie. Ahogy Boltanski (1987, 12) fogalmaz: „A leleplezőnek a retorika eszközeivel élve nem csak arról kell meggyőznie a közvéleményt, hogy igazat beszél, hanem arról is, hogy szükség van ezen igazság kimondására, és hogy a leleplezést követő erőszak arányban áll a leleplezett igazságtalansággal”.

A Marton László-ügy

A Marton-ügy 2017. október 14-én robbant, amikor Sárosdi Lilla színésznő nyilvánosságra hozta a Facebookon, hogy húsz évvel korábban egy ismert rendező szexuálisan zaklatta:

Következő pillanatban egy fehér BMW-ben ültem mellettem a nagyrendező a kedves barát a volánnál, a margit - hídnál - sosem feledem a képet – oldara nezek látom a parlamentet és előttem a nagyrendező térdel a kocsikulcsos letolt sliccel picit lötytyedt hímtagja limbál a szemem előtt „Puszild meg” hallom az instrukciót. Elsírtam magam! (Kerner 2017).

Sárosdi az elkövető megnevezésétől eleinte határozottan elzárkózott, október 19-én azonban felfedte, hogy Marton Lászlóról, a Vígyszínház főrendezőjéről, egykori igazgatójáról van szó. A leleplezést Sárosdi azzal indokolta, hogy időközben kiderült számára, Marton másokat is zaklatott hasonló módon az évek során. Ezek után valóban sorra álltak elő további áldozatok, október 26-tal bezáróan összesen kilencen, bár közülük senki sem vállalta nyilvánosan a nevét és az arcát.

Marton László kezdetben határozottan tagadott, bár a körülményekre tekintettel felfüggesztette tevékenységét mindkét munkahelyén, a Vígyszínházban és az SZFE-n. Végül október 26-án, az utolsó két áldozat történetének nyilvánossá válásával nagyjából egyidőben közleményben bocsánatot kért. Ezután Marton ellen etikai vizsgálatot indítottak az SZFE-n, a Vígyszínház pedig megszüntette a munkaviszonyát. November elején kiderült, hogy mindössze két évvel korábban szintén szexuális zaklatás miatt távoznia kellett egy kanadai színházból is.

2018 februárjában újabb lökést adott az ügynek a hír, hogy Marton Lászlót Veszprémbe hívták rendezni. Augusztusban az SZFE lezárta a Marton elleni etikai vizsgálatot, azzal az eredménnyel, hogy nem találtak semmilyen bizonyítékot arra, hogy Marton az egyetemen zaklatást követett volna el valaha is. 2019 februárjában bemutatták Marton új darabját Veszprémbe, végül ugyanezen év szeptemberében Marton László elhunyt.

Módszertan

A kvalitatív diszkurzuselemzés alapjául szolgáló szövegtörzs kiválasztása két lépésben történt. Első lépésben az Origo, a 24.hu, a blikk.hu, az nlcfé.hu, az Index, a hvg.hu és a szinhaz.org Marton-üggyel kapcsolatos cikkeit gyűjtöttem ki. Ezek közül az első hat az ügy kirobbanásakor legolvasottabb hat online médium a Digitális Közönségmérési Tanács (2017) adatai szerint, amelyekhez hetediként hozzávettem az intézményi szempontból legjelentősebbnek tűnő híroldalt. A cikkek gyűjtése a #sárosdililla és a #martonlászló címkék segítségével történt, a keresési időszak az ügy kirobbanása és Marton László halála (2017. október 14. – 2019. szeptember 13.) közti időszak volt, ami összesen 436 cikket eredményezett.

Ezen cikkek tartalmában természetesen óriási az átfedés, hiszen a legfontosabb eseményekről és megszólalásokról több médium is beszámolt.

Második lépésként a megszólalások kigyűjtése következett. Megszólalásnak egy adott megszólaló egy adott időben, illetve helyen elhangzott kijelentését tekintetem, amennyiben állásfoglalást, véleményt fogalmazott meg a Marton-ügyhöz kapcsolódóan. Amennyiben egy cikk egy máshol megjelent nyilatkozatra (pl. Facebook poszt, tv-műsor) hivatkozott forrásként, a megszólalást alapesetben az eredeti forrás alapján elérhető szöveg jelentette. Amennyiben az eredeti forrás már nem volt elérhető, a megszólalás elemzésének alapjául a hivatkozó cikkben megjelent, az eredeti megszólalást egészében, vagy részleteiben idéző szöveg szolgált. Ha egy megszólalásra egy újságíró reflektált, azzal, illetve az ügygel kapcsolatban saját véleményt fogalmazott meg, az újságíró megszólalása szintén bekerült az elemzett korpuszba. Mivel sem alsó, sem felső terjedelmi korlátot nem alkalmaztam, a minta ebből a szempontból nagyon heterogén: pár mondatos állásfoglalás ugyanúgy található benne, mint hosszabb interjú. Az ily módon előállt szövegtörzs elemei tehát nem cikkek, hanem megszólalások. A korpuszt alkotó összesen 271 megszólalás 37 különböző médiumból és 172 különböző megszólalótól származik.

A szövegtörzs elemzése során az Atlas.ti 8 szövegelemző szoftver volt a segítségemre. Bár az elemzés során használtam kvantitatív mérőszámokat (előfordulási gyakoriságokat) az elemzés alapvetően kvalitatív, a diszkurzuselemzés célja ugyanis annak vizsgálata volt, hogy a különböző megszólalók hogyan értelmezik a médiabíráskodás eseményeit és történéseit.

A megszólalásokat kétféleképpen kategorizáltam. Egyfelől aszerint, hogy az ügy melyik szakaszában hangzottak el, az alábbiak alapján:

- I. szakasz: 2017. október 14-19: Az ügy kirobbanásától Marton megnevezéséig.
- II. szakasz: 2017. október 19-26: Marton megnevezésétől Marton bocsánatkéréséig.
- III. szakasz: 2017. október 26. – 2018 február 26.: Marton bocsánatkérésétől Marton visszatérésének híréig.
- IV. szakasz: 2018. február 27. – 2019 szeptember 13.: Marton visszatérésének híretől Marton haláláig.

Másfelől a megszólalásokat aszerint is kategorizáltam, hogy az ügy melyik szintjét érintik. Itt a diszkurzus három különböző szintjét különítettem el: egyéni, intézményi és társadalmi szintet (egy megszólalás természetesen az ügy több szintjét is érintheti). Jelen tanulmányban a terjedelmi korlátok miatt az ügy egyéni szintjére fókuszálok, azokat a megszólalásokat elemzem, amik a

szexuális zaklatás színházi világot, illetve teljes társadalmat érintő általános kérdései helyett vagy mellett a szűk értelemben vett Marton-üggyel (Marton Lászlóval, Sárosdi Lillával vagy az ügyben szereplő más áldozatokkal és a Marton által elkövetett konkrét cselekményekkel) kapcsolatban fogalmaztak meg véleményt (összesen 175 megszólalás).

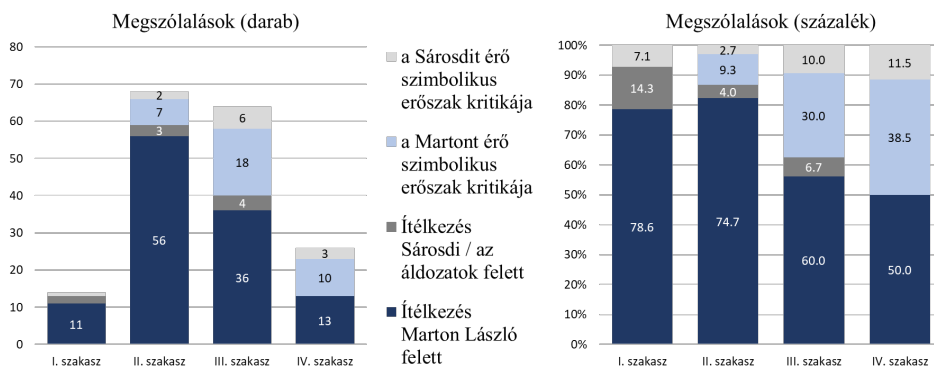
A médiabíráskodás és a médiabíráskodást kritizáló diszkurzus alakulása az ügy különböző szakaszaiban

A Marton-ügy megszólalásait vizsgálva azt láthatjuk, hogy az ügyben véleményt nyilvánítók jellemzően beálltak valamelyik oldalra, vagyis a diszkurzusok polarizáltak, ami hasonló ügyekben kifejezetten jellemző (Boltanski 1987; Herman 1992; Virág 2019). A Sárosdi (és más áldozatok) mellé álló megszólalók jellemzően Marton felett ítélik meg, esetleg a Sárosdit érő szimbolikus erőszakot kritizálják. A Martonnal szolidáris megszólalók pedig Sárosdi (és/vagy a többi áldozat) felett ítélik meg, vagy Marton áldozatosságát hangsúlyozzák, az őt érő szimbolikus erőszakot kritizálják. Az álláspontoknak tehát négy fő típusa különíthető el:

- Marton László felett ítélik meg megszólalás³
- Sárosdi Lilla felett ítélik meg megszólalás
- A Marton Lászlót érő szimbolikus erőszakot kritizáló megszólalás
- A Sárosdi Lillát érő szimbolikus erőszakot kritizáló megszólalás.

Ebből a négy típusból az első kettő a médiabíráskodás, az utolsó kettő pedig a média feletti bíráskodás diszkurzusába illeszkedik. Előfordulási gyakoriságukat az ügy különböző szakaszaiban az alábbi grafikon mutatja (1. ábra):

³ Az ügy első szakaszában, amikor Marton még nincs megnevezve, a (még) ismeretlen elkövetőt elítélő megszólalásokat soroltam ide.

1. ábra. Megszólalások darabszáma és előfordulási gyakorisága a Marton-ügy különböző szakaszaiban

A grafikonról leolvasható, hogy a médiabíráskodás döntő módon Marton feletti médiabíráskodást jelent, a Sárosdi (vagy más áldozatok) felett ítélező, őket explicit módon felelőssé tévő megszólalások viszonylag ritkák az elemzett korpuszban. A Marton mellé állók szolidaritása jellemzően nem az áldozat(ok) hibáztatásában és felelőssé tételében, hanem Marton áldozati konstrukciójában, az őt erő szimbolikus erőszak problematizálásában ölt testet, ami egyfajta áldozati versengést indít be. Így a szimbolikus erőszak médiabíráskodást kritizáló diszkurzusa döntő módon szintén Martonról szól: a Sárosdit erő szimbolikus erőszak kritikája alig-alig fordul elő.

Bár az ügy első és második szakaszában egyértelműen a (Marton feletti) médiabíráskodás diszkurzusa volt a domináns, az ügy előrehaladásával a médiabíráskodás diszkurzusa folyamatosan gyengül, és a Martont áldozatnak láttató média feletti bíráskodás diszkurzusa erősödik fel. Különösen érdekes, hogy ez a bocsánatkérés után történik, ami implicit módon a beismerést, így a médiabíráskodás igazát és igazolását jelenti hagyományosan (Greer 2012a; Virágh 2020b; 2021). Végül a médiabíráskodás diszkurzusa és a médiabíráskodás kritikájának diszkurzusa kiegyenlítetté válik, vagyis a nyilvánosságban az ügy megítélése nem dől el, végig ellentmondásos marad.

Távolságok és arányossági kérdések a Marton-ügyben

Ami a Marton-ügy szereplői közötti távolságokat illeti, a legfontosabb körülménynek az tűnik, hogy az ügyet maga Sárosdi Lilla robbantotta ki. Ez azt jelenti, hogy a Boltanski-féle terminológia szerint a leleplező és az áldozat ugyanaz a személy, vagyis a leleplező és az áldozat között egyáltalán nincs távolság, ami Boltanski szerint nagyban megnehezíti, hogy a leleplezés hitelesnek tűnjön.

A másik problémás aspektus, hogy a leleplező és az elkövető közötti távolság sem túl nagy: Sárosdi Lilla és Marton László a zaklatás elkövetése előtt személyesen is ismerték egymást, ráadásul ugyanazon kollektívum (a színházi szakma) tagjai. Ebben az esetben „a nyilvános leleplezés nem csupán a megnevezett egyént hozza veszélybe, hanem az egész közösséget is, aminek ezáltal csökken a hitele a kívülvilágban, valamint belső egységét is veszélyeztetheti az ügyek logikájából következő polarizáció” (Boltanski 1987, 42). Ebből a szempontból fontos hangsúlyozni, hogy a hosszú éveken keresztül főrendezőként, színházigazgatóként és oktatóként dolgozó Marton László jóval mélyebben beágyazva ennek a közösségnek a centrumában, míg a független színész Sárosdi Lilla sokkal inkább annak perifériáján helyezkedik el.

Bűn vs. érdemek

A médiabíráskodásban a vádlottal kapcsolatban az elkövetett bűn mellé a mérleg másik serpenyőjébe rendre bekerülnek az addig felhalmozott érdemek.

Úgyis mindannyian gödörbe kerülünk egyszer, de az lehetetlen dolog, hogy kipattan valami, és már rögtön gödröt is ásunk, sőt: meg sem várjuk, hogy beleszedüljön, hanem egyből putty: még bele is lökjük. Holott *ő az élete nagy részében egy maximalista, dolgoz, tehetős rendező volt* („Szeretem az ünnep illatát” 2017 – kiemelés V.E.A).

Ennek logikája az, hogy a médiabíráskodásban jellemzően nem csak a tett, hanem az elkövető egész személyének elítélése és megbélyegzése történik, kitakarva az adott személy esetleges pozitív tulajdonságait, érdemeit és teljesítményét, ami a magas státuszú, tekintélyes kulturális, kapcsolati tőkével rendelkező vádlottak esetében problémássá teszi a médiabíráskodást. Marton Lászlónál ugyanezt a mintázatot látjuk: Marton 75 éves, nagypolgári származású, felsőbb osztálybeli heteroszexuális férfi. A Színház és Filmművészeti egyetem oktatója, a Vígszínház volt igazgatója és főrendezője, akinek olyan legendás előadások fűződnek a nevéhez, mint a Padlás, a Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról, vagy a Pál utcai fiúk. A XIII. kerület díszpolgára, több mint húsz komolyabb díj (köztük Jászai Mari-díj és Kossuth-díj) birtokosa, Érdemes és Kiváló Művész (Kovács, 2017). Nem csoda hát, ha ezek a szakmai sikerek a vele szolidáris megszólalásokban is rendre előkerülnek. Marton László elsősorban „kiváló szakember” („Verebes István interjú” 2017a), „nagy színházi ember”, „jó igazgató” („Radnóti Zsuzsa minden szava igaz” 2017), vagy egyszerűen csak „ikon” („Szanyi Tibor: ha egy

férfi” 2017). Marton előbb említett centrális pozíciója és ebből fakadó hatalmas ráadásul nem csak azt tette lehetővé és könnyítette meg, hogy a szexuális zaklatásokat elkövesse és megússza, hanem azt is, hogy lehetőségeket adjon, mentoráljon, felkaroljon, segítsen embereket (későbbi hírességeket), akik – amennyiben az újságírók a véleményüket kérdezik – annyit mindenképpen elmondanak, hogy az általuk ismert Marton milyen nagyszerű rendező, tanár és ember. Volt kollégái és tanítványai gyakran hivatkoznak rá „mesterként” („Verebes István interjú” 2017c) vagy „Tanár Úrként” („Vecsei H. Miklós Facebook poszt” 2017) is.

A mérleg másik serpenyőjében ugyanakkor az elkövetett bűn áll, amit a Martonnal szolidáris megszólalók kisebbiteni igyekeznek. Ennek fő módja a szexuális zaklatás udvarlással való összemosása, és egyben elhatárolása a „valódi” erőszaktól. Ezen megszólalók szerint „az erőszak az igazi határ” de Sárosdi történetében „erőszaknak nyoma sincs” („Szanyi Tibor: ha egy férfi” 2017), „itt nem történt erőszak” (Rényi 2017), a történetből egyszerűen „hiányzik az erőszak és a hatalommal való visszaélés mozzanata” (Hont 2017, 72). Nem igazi bűn tehát, mindössze „szexuális ajánlattétel” (Puzsér 2017) „szexuális konfliktus” („Szanyi Tibor: ha egy férfi” 2017), vagy egyszerűen „kellemetlenség és rossz élmény” (Hont 2017, 72). Az erőszak-elem megkérdőjelezését az teszi lehetővé, hogy ebben az esetben nemhogy behatolás, érintés sem történt, Sárosdi ellenállásának első jelére pedig Marton részéről nem az erőszak fokozása, hanem puhítása és felfüggesztése⁴ volt a válasz (ahogy általában a többi áldozat esetében is). További problémás elem a Sárosdi és Marton közti hatalmi viszony formális jellegének (tanár-diák, főnök-beosztott) hiánya. Ezen megszólalók így a súlyosabb esetekre való mutogatással, az attól való éles elhatárolással, vagyis a „valóban megerőszkoltak” (Hont 2017, 72) érdekére való hivatkozással tagadják meg a szolidaritást Sárosditól és a #MeToo áldozatoktól, és kisebbitik a Marton által elkövetett bűnt.

Bűn vs. bűnhődés

Az érdekem mellett az elkövetett bűn a büntetés súlyának összefüggésében is mérlegre kerül: „mentegetni semmiképp sem akarom, de biztos vagyok abban, hogy már eddig is többszörösen megszenvedett azért, amit elkövetett” (Sztankay 2019). A büntetés a médiabíráskodásban testet öltő szimbolikus erőszak, amely a Martonnal szolidáris megszólalóknál dramatizálódik: „Marton Lászlót megnyúzták, kicsontozták, kizsigerelték, és

⁴ Először még próbálta rábeszélni a fiatal Sárosdit hogy „lazuljon egy kicsit” majd megsértődve kiszállt az autóból (Kerner 2017).

eltávolították a nyilvánosságból” (Puzsér 2017). A szimbolikus erőszakra olyan címkéket használnak, mint a „boszorkányüldözés” (Fekő 2018) és „mészárszék” (Puzsér 2017) de sokan egyenesen „kivégzésről” (Lakner 2018), „lincselésről” (Szász 2017) vagy „akasztásról” (Bóta 2018) beszélnek, amivel Marton felhalmozott szimbolikus tőkéjének totális megsemmisítését, „társadalmi halálát” (Direk 2020, 40) igyekeznek szemléltetni. Ezekben a megszólalásokban tehát Marton mint szimbolikus értelemben halott ember jelenik meg, a médiabíráskodás az élet tönkretételével egyenlő:

Az, hogy húsz évvel később elmondom a történetemet, ami a médián keresztül eljut milliókhoz, *aránytalanul felnagyítja* az én egyébként jogos *sérelmemet*. [...] egy kéretlen nemiszerv-mutogatás miatt *tönkreteszünk egy életet* (Hercsel 2017, 48 – kiemelés V.E.A).

Bizonyos megszólalások ennél is tovább menve Marton tényleges halálának lehetőségét vetik fel a médiabíráskodás egyenes következményeként, aki „vagy öngyilkos lesz, vagy meghal ettől” („Verebes István interjú” 2017b).

Nem tartom méltányosnak az *ő teljes tönkretételét*, és az első időkben Marton életét is féltettem, mert volt olyan tíz nap, amikor annyira rémes állapotban volt, hogy *nem lehetett tudni, életben marad-e*. És – gondoltam – *a halálbüntetés azért sok lenne*. (Legát 2018, 38 – kiemelés V.E.A).

A bűn tehát a Martonnal szolidáris oldalon „sérelemként”, a normalitás és az erőszak közötti, az erőszaknál kisebb vétségként, így bocsánatos bűnként pozicionálódik, míg a médiabíráskodás túlságosan is durva erőszakként, a kettő így nem áll arányban. A totális megsemmisítésként értelmezett szimbolikus erőszakkal a Sárosdinak és a többi áldozatnak okozott sérelem nem tud versenyezni.

Sárosdi áldozatisága vs. Marton áldozatisága

Sem az áldozati, sem az elkövetői pozíció nem értelmezhető önmagában, hanem csak egymással, illetve az elszenvedett/elkövetett erőszak súlyával összefüggésben. Ez azt is jelenti, hogy minden, Marton áldozatiságát erősítő, az általa elkövetett bűnt kisebbítő gesztus egyúttal Sárosdi megkérdőjelezhetetlen áldozatisága ellen dolgozik.

Első pillantásra a zaklatás idején mindössze 18 éves Sárosdi megfelel a megkérdőjelezhetetlen áldozat szempontjából fontos sérülékeny, fiatal lány képének. Szexuális tapasztalatlanságát mind leleplező posztjában, mind későbbi interjúiban többször is hangsúlyozza: „fiatal voltam, szűz, naív és rajongtam a színházért” (Kerner 2017), „akkor én még szűz voltam, a férfi

nemi szerv gondolata is rémisztő volt” (Urfi 2017). Ennek ellenére az ügy előrehaladásával Sárosdi figurája egyre távolabb sodródik a „megkérdőjelezhetetlen áldozat” képétől, miközben Marton László egyre inkább egy viszonylag kis vétség miatt aránytalanul túlbüntetett áldozatként tűnik fel.

Ennek egyik oka, hogy Sárosdinak mint leleplezőnek, a médiabíráskodás elindítójának a Martont érő szimbolikus erőszakban közvetetten része van, tehát nem „tisztá” áldozat. Ha pedig megpróbálja elhatárolni magát a média (bizonyos része, a kormánypárti sajtó) által gyakorolt „igaztalan” médiabíráskodástól, azzal Marton áldozati konstrukciójához járul hozzá maga is, vagyis óhatatlanul saját ügye ellen dolgozik.

Egy ideje Martonnal álmodom. Arról, hogy most mennyit szenvedhet. Nem bántam meg, amit tettem, de nagyon fáj, hogy nem tudtam őt megmenteni az igaztalan támadásoktól. És hogy ott van a hatéves kislánya, aki nem tehet semmiről. [...] Most hadd védjem meg Marton Lászlót. Ha egy 74 éves emberre rácsapják a tükröt, adjunk neki időt, hogy fel tudja dolgozni a történeteket. [...] A valódi mély szembenézéshez, az igazi megbánáshoz időre van szükség. A kormánypárti sajtó mocskos módon használta ki a helyzetet, amit mélyen megvetek (Cseri 2017).

Emellett Marton bocsánatkérésével nagyjából egyidőben a Pesti Srácok oldalán keresztül bekerült a nyilvánosságba a *Lúzer* című színházi előadás egy pár perces jelenete (Füßy 2017), amiben Sárosdi Lilla hiányos öltözetben, szexuális cselekményt imitálva látható. A videó eredeti kontextusából kiragadva, a benne manifestálódó öntárgyasítás és szexus révén alkalmasnak bizonyult Sárosdi megkérdőjelezhetetlen áldozatiságának aláásására. Sárosdi Lilla így beszélt a történetekről egy, az Indexnek adott interjúban:

Eleinte úgy éreztem, kötelességem mindenkinek válaszolnom, aki ír nekem, bár amelyik úgy kezdődött, hogy „Te bűdös kurva”, azokat nem olvastam végig [...] azt fontosnak tartom elmondani, hogy ilyen megaláztatást ritkán kap művészsínházi közegben dolgozó színész: egy elismert előadásban alakított szerepéért kétségbe vonják a szavahihetőségét, és ez nem vált ki se felháborodást, se szolidaritást. A kritikusoknak is nekem kellett szólnom, hogy esetleg nem akarnák-e megsegíteni a közvéleményt, hogy a színésznő nem egyenlő a szerepével? Vagy igen? És azért, mert egy előadásban a kiszolgáltatottságról és a korrumpálódó emberről mutatott egy figurát, tényleg egy kurva? (Kovács 2018b).

Marton áldozati konstrukciójához és Sárosdi áldozatiságának megkérdőjeleződéséhez járult hozzá az a részletekbe menő, erős vizualitás is, ahogyan Sárosdi a leleplezést megfogalmazta. A „pici, lötytyedt hímtag” (Kerner 2017) képe Marton szexualitásának kiszolgáltatásaként, maszkulinitásának nyilvános leértékeléseként,⁵ vagyis különösen húsbavágó „övon aluli” szimbolikus erőszakként is értelmezhető: „Én is ritka ocsmány dolognak vélem Marton péniszének nyilvános kalibrálását, s arról is illik megemlékezni, hogy ki rohángál pucéran a színpadon.” (Farkas 2017). Talán ennél is fontosabb azonban, hogy ugyanez a leírás lehetővé tette, hogy a zaklatási helyzetet és magát Marton Lászlót ne fenyegetőnek, hanem ártalmatlannak és veszélytelennek interpretálják, ami ismét az elkövetett bűn súlyossága, Marton valódi elkövetői, és ezzel Sárosdi megkérdőjelezhetetlen áldozati karaktere ellen dolgozott. Mindezek eredményeképpen a Sárosdi és Marton közti áldozati versengésben a mérleg sokak számára Marton felé billent el: „Sárosdi Lilla traumája *majdnem adekvát* Martonéval” („Verebes István interjú 2017b – kiemelés V.E.A).

Szimbolikus történet vs. társadalmi probléma

Sárosdi Lilla és Marton László története a kezdetektől a színházi-filmes világban, és tágabb értelemben az egész társadalomban elkövetett szexuális zaklatások szimbólumaként működött. A nyilvános leleplezés miatt a közvélemény, mint igen nagyméretű kollektívum méretéhez kellett felnagyítani az ügy méretét is (Boltanski 1987): szemléltetni, hogy az ügy – látszólagos magánjellege ellenére – miért tartozik a széles nyilvánosságra. Ezt a diszkurzív feladatot Sárosdi a #MeToo-val való összekötéssel oldotta meg: már a leleplező posztot is a Weinstein-ügyre való hivatkozással nyitotta és zárta: „A Weinstein-ügy kapcsán kíváncsi vagyok belőlem [...] mit tehetünk, hogy leleplezzük a magyar Weinsteineket?” (Kerner 2017), saját ügyét pedig tudatosan szimbolikus, „precedens értékű” ügyként pozícionálta, ami a változás katalizátora lehet:

Legyen ez az ügy precedens értékű, és ennek következtében ez a régi hierarchia, ez a feudális berendezkedés ne csak megrepedjen, ez a fal omoljon le. Nem számítok erre egyik napról a másikra, de konkrét lépéseket várok. Tanulhatunk az ügyből, átemelhetünk másutt működő protokollokat. Legyen egy tudatos változás! (László 2017).

⁵ Kiss, Szabó és Farkas (2020) véleménye szerint ez a szóhasználat Sárosdi Lilla nem akkori, hanem mai érzelmein alapszik és alapvetően a zaklatás óta elvégzett érzelemmunkát jelzi: a hajdan fenyegető férfi lekicsinylése a megaláztatással való megküzdést segíti.

Az ügy az idő előrehaladásával újabb áldozatok és újabb történetek felbukkanásával tovább nőtt és szélesedett, mivel azonban a többi áldozat kivétel nélkül anonim módon (és mindössze egyszer) nyilatkozott, a többi történet erősen „szereplő és képhiányos” (Hartai 2015, 206) maradt, így azokba a média nem tudott igazán belekapaszkodni. Mi több, a színházi szakmán belül sem leplezte le magát senki, hogy tudott volna Marton ügyeiről.⁶ Így a Sárosdi-Marton történet vált a #MeToo szimbolikus történetévé, Marton László pedig a szexuális zaklató megtestesítőjévé mind a magyar színházi szférán belül, mind az egész országban. Ahogy a médiabíráskodás az egyéni szint felé gravitált, a médiabíráskodással járó szimbolikus erőszak is a szimbolikussá váló elkövetőre koncentrálódott, vagyis a széleskörű társadalmi probléma körül a #MeToo kapcsán kialakuló feszültség és indulat (egyéb célpont híján) túlnyomórészt Marton személyén vezetődött le (Virágh 2021).

Marton bűne azonban nem bizonyult elég súlyosnak ahhoz, hogy a szimbolikus erőszakot önmagában is legitimálja: a történet még a többi (névtelen) áldozatok történeteivel képest is a kevésbé súlyosak közé tartozott, és vélhetően a színházi szférában elkövetett (nyilvánosságra nem került) szexuális visszaélések között is bőven akadt nála súlyosabb. Az, hogy ennek ellenére Marton vált a médiában a szexuális zaklató reprezentálójává, újabb arányossági kérdést vet fel, amit egyes színházi szereplők úgy fogalmaztak meg, hogy „Marton elvitte a balhét, miközben én tudom, kishal volt ahhoz képest, amik még vannak.” (Fekő 2018). Mások pedig egyenesen arról beszéltek, hogy a színházi szakma feláldozta Martont az intézményi reputáció-vesztés minimalizálása érdekében, ami szintén Marton áldozati konstrukcióját építette tovább.

Nekem egyetlen egy dolog szűródött le, az, hogy a mi szakmánk, a színházi szakma, a filmes szakma – talán a zenész szakma nem tartozik így ide –, milyen szépen leszerepelt, [...] milyen szépen kihasználta ezt a helyzetet arra, hogy jaj de jó, most minden el van intézve, *a Marton most ebbe bele fog balni, de hiszen akkor ... innentől mindenki tiszta és ártatlan*. Semmi soha nem is történt, az én színházamban ilyen nincs, az én rendezőim, az én színészeim, az én színésznőim ilyen nem csinálnak, hát, ezen túl is vagyunk. Ez olyan, mint [...] hogy a tervezett halottak száma ennyi. Merthogy azt a csatákban megtervezik [...] Ez történt a mi szakmánkban. *A tervezett halottak száma egy.* [...] Megtörtént, itt *a hagyományos szertartás az áldozat. Nézzük, alágyújtottunk, minden rendben.* („Presser Gábor interjú” 2018 – kiemelés V.E.A.).

⁶ Szemben például a Kiss László-üggyel, ahol a Magyar Úszósövetség és az úszósport világa éppen így került már az ügy legelején a média célkeresztjébe (Virágh 2020b).

Konklúzió

Jelen tanulmány a magyar #MeToo zászlóshajó ügyét, a Marton László-ügyet vizsgálta.

Arra igyekezett választ találni, hogy mi az oka annak, hogy az ügy az idő előrehaladásával egyre ellentmondásosabbá vált, és Marton haláláig sem alakult ki konszenzus a nyilvánosságban Marton személyét és az általa elkövetett cselekményeket illetően. A Marton Lászlót áldozatnak láttató megszólalások súlya az ügy második, harmadik és negyedik szakaszában folyamatosan nőtt, az ügy dinamikája tehát a médiabíráskodás kritikájának felerősödését mutatja.

Noha a Marton-ügy (és vele a magyarországi #metoo) a fentiek miatt nem tekinthető a médiabíráskodás sikeres példájának,⁷ ez nem jelenti azt, hogy ne lenne óriási társadalmi jelentősége. Az, hogy áldozatok törték meg az évtizedes csendet, az elemzett szövegtörzs megszólalásainak többsége az ő oldalukra állt, és a magyar nyilvánosságban először problematizálódtak a nemi erőszaknál kevésbé súlyos, szexuális zaklatásnak minősíthető cselekmények – annak fényében, hogy a szexuális zaklatást hagyományosan a „hallgatás összeesküvése” veszi körül (Pető 2019, 149) – önmagukban is fontos fejlemények, melyek társadalmi relevanciája elvitathatatlan. Jelen tanulmány azonban mindezek elismerése mellett arra fókuszált, hogy a #metoo megítélését befolyásoló konkrét ügyben milyen tényezők okozták a médiabíráskodás idő előtti kifulladását és Marton áldozati konstrukciójának felerősödését.

Az eredmények szerint a legfontosabb szerepet a médiabíráskodás sikertelenségében az ügy szereplői közötti távolságok és az ügyre jellemző különböző aránytalanságok, valamint az ügy során kialakuló áldozati versengés játszották, amelyben sokak számára végül Marton áldozatisága bizonyult erősebbnek. Marton áldozati konstrukciójának kulcseleme, hogy az általa elkövetett bűn súlyának percepciója mind az addig felhalmozott érdemekhez képest, mind az elszenvetett szimbolikus erőszakhoz képest aránytalanul csekélynek bizonyult. A fizikai erőszak (testi kontaktus) és a Sárosdi-Martón közti hatalmi viszony formális jellegének hiánya az erőszak-elemet megkérdőjelezhetővé tette, a tömeges előfordulás pedig elősegítette a szexuális zaklatás normalizálását és összemosását az udvarlással és a szexuális közeledéssel. A másik oldalon ezzel szemben a szimbolikus erőszak totális megsemmisítésként konstituálódott, ami egy ponton Marton tényleges halálának rémével fenyegetett. Mindemellett a nyilvános megszégyenítés „szokásos” súlyát Marton esetében fokozta a leleplezésben rejlő maszkulinitás-leértékelés is.

⁷ Sikeres médiabíráskodásra példa a Kiss László-ügy (lásd Virág 2020b).

Ehhez képest Sárosdi Lilla áldozatiságát gyengítette egyfelől leleplezői szerepe, ami nem tette lehetővé számára, hogy elhatárolja magát a Martont érő szimbolikus erőszaktól és így „tisztá” áldozatként konstruálódhasson meg. Másfelől gyengítette az egyik színházi szerepéről a nyilvánosságba került videó, amely lényegében ellehetetlenítette Sárosdi számára a szexuálisan tapasztalatlan, fiatal, naiv áldozat képének fenntartását. Emellett a bűn kicsinyítése nem csak Marton elkövetői, hanem Sárosdi áldozati státuszát is aláásta: az erőszaknál kisebb „sérelem” nem tette lehetővé a traumatizált, szenvedő áldozat képének hiteles felépítését. Összességében azt mondhatjuk, hogy Sárosdi és Marton viszonylatában nem tudott egyértelműen kialakulni a „megkérdőjelezhetetlen áldozat – valódi elkövető” konstrukciója, ami kulcsfontosságú lett volna a Marton feletti médiabíráskodás sikeréhez, de – tekintettel arra, hogy a Sárosdi-Marton történet vált a magyar #MeToo szimbolikus történetévé – a magyar #MeToo mozgalom sikerességének percepciójához is.

Felhasznált irodalom

- „[Harvey Weinstein timeline: How the scandal unfolded.](#)” 2022. BBC. 2021. február 1.
- Barca, Lisa A. 2018. „[The agency factor: neoliberal configurations of risk in news discourse on the Steubenville, Ohio rape case.](#)” *Critical Discourse Studies* 15 (3): 265–284.
- Boltanski, Luc. 1987. *Leleplezés és igazságérzet. Avagy hogyan lehet úgy tiltakozni, hogy közben normálisak maradjunk?* Szociológiai füzetek 43. Budapest: ELTE Szociológiai Intézet és Továbbképző Központ.
- Bourdieu, P. 1997. „Gazdasági tőke, társadalmi tőke, kulturális tőke.” In: Angelusz R. (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei. Válogatott tanulmányok.* Budapest: Új Mandátum. 156–177.
- Chesterman, Michael. 1997. „[OJ and the Dingo: How Media Publicity Relating to Criminal Cases Tried by Jury is Dealt With in Australia and America.](#)” *The American Journal of Comparative Law* 45 (1): 109–147.
- Christie, Nils. 1986. „The Ideal Victim”. In E. Fattah (Ed.) *Crime Victim to Crime Policy*, 17–30. London: Palgrave Macmillan.
- Digitális Közönségmérési Tanács. 2017. „[Hírek. Októberi toplista eredmények.](#)” *dkt.hu*. 2019. április 19.

- DiBennardo, Rebecca. 2018. „[Ideal Victims and Monstrous Offenders: How the News Media Represent Sexual Predators.](#)” *Socius* 4: 1–20.
- Direk, Zeynep. 2020. „[Politics of Shame in Turkey: Public Shaming and Mourning.](#)” *Sophia* 59: 39–56.
- Du Mont, Janice, Karen-Lee Miller & Terri L. Myhr. 2003. „[The role of »real rape« and »real victim« stereotypes in the police reporting practices of sexually assaulted women.](#)” *Violence Against Women* 9 (4): 466–86.
- Gilmour, Fairleigh. 2013. „[The Girl in the Cellar: Media Representations of Natascha Kampusch.](#)” *Current Issues in Criminal Justice* 25 (2): 645–666.
- Greer, Chris & Eugene McLaughlin. 2011. „[»Trial by media’: Policing, the 24-7 news mediasphere and the ‘politics of outrage’.](#)” *Theoretical Criminology* 15 (1): 23–46.
- 2012a. „[Media justice: Madeleine McCann, intermediatization and ‘trial by media’ in the British press.](#)” *Theoretical Criminology* 16 (4): 395–416.
- 2012b. „[Trial by media: Riots, looting, gangs and police chiefs.](#)” In *Policing, Politics, Culture and Control: Essays in Honour of Robert Reiner*, szerkesztette J. Peay és T. Newburn, 135–53. London: Hart.
- Greer, Chris. 2017. „[News Media, Victims and Crime.](#)” In Pamela Davies, Peter Francis & Chris Greer (Eds.) *Victims, Crime and Society*, 2. Ed., 48–65. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore; Washington DC; Melbourne: SAGE.
- Hartai László. 2015. *Médiaesemény – esettanulmányok*. Budapest: Wolters Kluwer Kft.
- Herman, Judith Lewis. 1992. *Trauma and Recovery*. New York: BasicBooks.
- Kiss, Balázs; Szabó, Lilla Petronella & Farkas, Xénia. 2020. „Ki lehet áldozat? Viktimizáció a 2017-es magyar metoo-vitában.” *Politikatudományi Szemle* (1): 104–126.
- Lamb, Sharon. 1999. „Constructing the Victim: Popular Images and Lasting Labels.” In Sharon Lamb (Ed.) *New Versions of Victims: Feminists Struggle with the Concept*, 108–38. New York: New York University Press.
- MacKinnon, Catharine A. 2018. „[#MeToo Has Done What the Law Could Not.](#)” *The New York Times*. 2022. augusztus 1.
- Nádori, Péter. 2018. [A Marton László szexuális visszaéléseiről szóló híradások az online médiában.](#) Mérték Médiaelemző Műhely.

- Noor, Masi; Nurit Shnabel; Samer Halabi & Arie Nadler. 2018. „Amikor a szenvedés szenvedést szül: Az áldozati versengés pszichológiája erőszakos csoportközi konfliktusokban”. In Fülöp Éva & Kővágó Pál (szerk.) *A kollektív áldozati szerep szociálpszichológiája*, 71–124. Budapest: Oriold és Társai.
- Ohlheiser, Abby. 2017. „[#MeToo made the scale of sexual abuse go viral. But is it asking too much of survivors?](#)” *The Washington Post*. 2022. augusztus 1.
- Pető, Andrea. 2019. „[Szexualitás és társadalmi tükröződése. A normaváltás nehézségei: a #metoo tanulságai.](#)” *Kaleidoscope* 10 (18): 147–150.
- Powell, Anastasia. 2015. „[Seeking rape justice: Formal and informal responses to sexual violence through technosocial counter-publics.](#)” *Theoretical Criminology* 19 (4): 571–588.
- Ray, Anamika & Dutta, Ankuran. 2015. „[Media Glare or Media Trial Ethical Dilemma between two Estates of India Democracy.](#)” *Online Journal of Communication and Media Technologies* 5 (2): 92–106.
- Santos, Sofia Jose, Garraio, Julia; Carvalho, Alexandre de Sousa & Amaral, Ines. 2021. „[A space to resist rape myths? Journalism, patriarchy and sexual violence.](#)” *European Journal of Women's Studies*. 29 (2): 298–315.
- Schippers, Mimi. 2007. „[Recovering the Feminine Other: Masculinity, Femininity, and Gender Hegemony.](#)” *Theory and Society* 36 (1): 85–102.
- Tóth, Andrea. 2021. „[A #metoo margóján. A szexuális zaklatás társadalmi megítélése Magyarországon a Sárosdi/Marton-ügy tükrében.](#)” *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 11 (2): 55–86.
- Virág, György. 2001. *A szexuális erőszak áldozatai* (Doktori (PhD) értekezés). Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc.
- Virágh, Enikő Anna. 2021. „[»Meg kellett bűnhődnie azért, amit tett« – a médiabíráskodás mozgatórugói a nemi alapú erőszakkal kapcsolatos ügyekben a kormányfüggetlen online médiában.](#)” *Socio.hu* 11 (3): 60–85.
- Virágh, Enikő Anna. 2020a. „[A »megkérdőjelezhetetlen áldozat« diszkurzív konstrukciója.](#)” *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 10 (1): 114–37.
- Virágh, Enikő Anna. 2020b. „[Az egyéni büntől a társadalmi felelősségig. Médiabíráskodás Kiss László, az úszóválogatott szövetségi kapitányának nemierőszak-ügyében.](#)” *Szociológiai Szemle* 30 (4): 45–72.

- Virágh, Enikő. 2019. „Cinkosság és szolidaritás: Identitás-konstrukciók egy nemi erőszak-ügy kapcsán.” *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 9 (1): 112–31.
- Wright, John. W. & Ross, Susan. D. 1997. „[Trial by media?: Media reliance, knowledge of crime and perception of criminal defendants.](#)” *Communication Law and Policy* 2 (4): 397–416.

A Marton-ügy hivatkozásai

- „[»Radnóti Zsuzsa minden szava igaz« – Kornis Mihály levele Marton László ügyében.](#)” 2017. *Színház.org*. 2021. február 1.
- „[»Szeretem az ünnep illatát« – Interjú Kútvölgyi Erzsébettel.](#)” 2017. *Színház.org*. 2021. február 1.
- „[A szexuális zaklatással vádolt Marton László majdnem belehalt a botrányba.](#)” 2018. *24.hu*. 2021. február 1.
- „[Kirúgták a zaklatót, utána mindenki a nőt utálta, hogy oda a népszerű kolléga.](#)” 2018. *Hvg.hu*. 2021. február 1.
- „[Presser Gábor interjú.](#)” 2018. *Hír TV, Alinda*. 2021. február 1.
- „[Szanyi Tibor: ha egy férfi kifejezi a kétségeit, sorozatlövés a válasz.](#)” 2017. *Férfihang*. 2021. február 1.
- „[Vecsei H. Miklós Facebook poszt.](#)” 2017. *Facebook*. 2021. február 1.
- „[Verebes István interjú.](#)” 2017a. *ATV, Egyenes Beszéd*. 2021. február 1.
- „[Verebes István interjú.](#)” 2017b. *ATV, Egyenes Beszéd*. 2021. február 1.
- „[Verebes István interjú.](#)” 2017c. *TV2, Mokka*. 2021. február 1.
- Bóta, Gábor. 2018. „[»Félextázisban szeretek alkotni és játszani« – interjú Vecsei H. Miklóssal.](#)” *Színház.org*. 2021. február 1.
- Farkas, György. 2017. „[Schilling: Szanyi minimum aljas dolgot írt a zaklatásról.](#)” *24.hu*. 2021. február 1.
- Fekő, Ádám. 2018. „[»A zaklatási botrány boszorkányüldözés lett, pedig most is dolgoznak nagy gazemberek« – interjú Kovács Patríciával.](#)” *Zoom.hu*. 2021. február 1.
- Füßy, Angéla. 2017. „[Marton-botrány: Sárosdi Lillától nem is áll olyan távol a szexuális kiszolgáltatottság? \(Videóval 18+\).](#)” *Pesti Srácok*. 2021. február 1.

- Hercsel, Adél. 2017. „»Egy nemi szerv megmutatása nem egyenlő a nemi erőszakkal«”. *HVG*. 39 (48): 46-48.
- Hont, András. 2017. „Szerepfosztó dívány”. *HVG*. 39 (42): 72.
- Kerner, Zsolt. 2017. „[Egy magyar színésznőt is zaklatott egy színházigazgató.](#)” *Hvg.hu*. 2021. február 1.
- Kovács, Bálint. 2017. „[Nagyszerű mester vagy szexuális ragadozó: kicsoda Marton László? Marton László pályaképe.](#)” *Index*. 2021. február 1.
- 2018a. „[Igazságot a szexuális ragadozóknak!](#)” *Index*. 2021. február 1.
- 2018b. „[Volt, aki szentnek tartott, volt, aki kurvának. Interjú Sárosdi Lillával színházról és szexuális zaklatásról.](#)” *Index*. 2021. február 1.
- Lakner, Dávid. 2018. „[Ifjabb Vidnyánszky Attila: Beregszász világát mintha Kusturica rendezte volna.](#)” *Magyar Nemzet Online*. 2021. február 1.
- László, Pál. 2017. „[Sárosdi Lilla: Nagyon szívesen beszélnek Marton Lászlóval.](#)” *24.hu*. 2021. február 1.
- Legát, Tibor. 2018. „Andriskám, maga nem tud énekelni!” *Magyar Narancs*. 30 (1–2): 36–38.
- Puzsér, Róbert. 2017. „[Henrik lázadó angyala.](#)” *Magyar Nemzet Online*. 2021. február 1.
- Rényi, Pál Dániel. 2017. „[Stohl András: Marton úriember, nem történt erőszak, a főnökök máshol is halálra dugják a beosztottakat.](#)” 444. 2021. február 1.
- Szász, János. 2017. „[A lincselés utáni csend – Szász János a Marton László ügyről.](#)” *Színház.org*. 2021. február 1.
- Sztankay, Ádám. 2019. „[Már nem tizenöt-husz évre, hanem a holnapra, a következő tavaszra gondol.](#)” *Origo*. 2021. február 1.
- Urfi, Péter. 2017. „[»Végig fognom kellett a nemi szervét, amíg a rendezését néztem.«](#)” 444. 2021. február 1.